

УДК 009:168.522

НАУКОВЕ ТА ПСЕВДОНАУКОВЕ ЗНАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Афанасьєв О. І.,

*доктор філософських наук, професор
кафедри філософії та методології науки*

Одеського національного політехнічного університету,

Одеса, Україна.

Василенко І.Л.,

кандидат філософських наук, доцент

кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій

Одеської національної академії зв'язку ім. О.С.Попова,

Одеса, Україна

Анотація. Розглядаються небезпечні для науки можливості псевдонауки в інформаційному суспільстві. Вони виникають внаслідок віддалення науки від управлінської еліти, поглиблення диференціації науки, збільшення способів поширення недобросовісної інформації.

Ключові слова: інформаційне суспільство, наука, псевдонаука.

Аннотация. Рассматриваются опасные для науки возможности псевдонауки в информационном обществе. Они возникают вследствие отдаления науки от управленческой элиты, углубления дифференциации науки, увеличения способов распространения недобросовестной информации.

Ключевые слова: информационное общество, наука, псевдонаука.

Abstract. *Alexander Afanasiev, Irina Vasilenko. SCIENCE AND PSEUDOSCIENCE KNOWLEDGE IN INFORMATION SOCIETY.* Possibilities of pseudoscience in the information society that are dangerous for science are considered. They arise as a result of the alienation of science from the management elite, the deepening of the differentiation of science, and an increase in the ways of disseminating false information.

Key words: information society, science, pseudoscience.

097 278 52 55 narrative.odessa@gmail.com

Інформаційне суспільство, яке називають також суспільством знання, передбачає істотну роль науки в своєму функціонуванні. Очевидно, що нові технології, системи освіти і підготовки кадрів, управління і всі інші соціальні структури і функції будуть мати в своїй основі наукові теорії, проекти, платформи. Однак, зовсім не очевидно, чи потрібен буде високий рівень освіти і хороша наукова підготовка для значної частини суспільства. Не виключено, що просувати науку і уособлювати науковий прогрес буде відносно невелика частина суспільства, інша частина буде здійснювати прикладну і обслуговуючу діяльність, в той час як більшість, або у всякому разі значна частина населення, може не працювати і бути тільки споживачами, в тому числі споживачами всіляких комп'ютерних ігор, віртуальних розваг та інших інформаційних досягнень. Для високорозвинутого інформаційного суспільства такий сценарій цілком реальний. Очевидно, що в такому випадку розрив в знанні, в освітньому рівні населення буде досить значним. Потрібно ще вирішити, яку роль буде грати широкий загал в політиці, чи припустимі демократичні права для тієї частини населення, яка не буде зайнята у виробництві наукового знання. Проблема дуже серйозна, оскільки участь в ухваленні важливих рішень недостатньо поінформованих людей чреваті всілякими ризиками, помилками, провалами.

Серйозні труднощі створить роз'єднаність науки внаслідок поглиблення диференціації наукового знання, множення спеціалізованих наукових теорій. Спеціалізація наукового знання істотно випереджає інтеграційні процеси в науці. Найчастіше інтеграція якихось дисциплін означає нову спеціалізацію. Як приклад часто наводять соціальну психологію, яка виникла, як здалося спочатку, на шляху інтеграції соціології і психології, але потім стала самостійною дисципліною. І замість однієї дисципліни маємо три. Трансдисциплінарні стратегії, яким відводиться значна роль у майбутньому інформаційному суспільстві, поки що в основному залишаються благими побажаннями і не набувають масового характеру. Все це віддаляє строгу науку, особливо фундаментальну, і чим далі, тим більше, як від широкої публіки, так і від політиків, менеджерів і взагалі управлінських еліт. Тим часом, саме від них багато в чому залежить прийняття важливих, часом доленосних рішень, і якщо останні спираються на позанаукові, і гірше того, на псевдонаукові уявлення, то ситуація виглядає досить сумно. Крім того, між науковими спеціальностями виникають зазори і своєрідні ніші, які легко заповнюють любителі, напівпрофесіонали і шахраї, спільно розширюючи ґрунт для псевдонаукових уявлень.

У руслі вузької спеціальності виникнення псевдонаукової теорії практично неможливе. Але на «сусідньому полі», яке мало відомо вузьким спеціалістам, оскільки там вони не фахівці, це цілком реально. Неспеціаліст-любитель легко оголосить псевдотеорію новим напрямком, творчим підходом, надсучасною випереджаючою час теорією, яку не можуть оцінити консервативні науковці. Саме неспеціалісти-любителі є найактивнішими провідниками псевдонаукового знання в «широкій масі». В умовах інформаційного суспільства поширення наукових знань, підвищення

рівня загальної освіти, що стало б перешкодою лженауці, може виявитися незатребуваним в силу вузької спеціалізації і відмінностей в рівні освіти. Однак нинішні і майбутні освітні стратегії і програми все одно повинні піклуватися не тільки про хороше спеціалізоване знання того, хто навчається, а й про високий рівень його загальноосвітньої підготовки. У них повинні бути представлені не тільки досягнення науки в різних областях, але й способи критики їх спотворень. Іншими словами, автоматично псевдонаука в інформаційному суспільстві не зникне. Треба бути готовими до її активізації.

Розповзання псевдонаукового знання сприяють численні способи поширення інформації, число яких в інформаційному суспільстві аж ніяк не стане менше. У друкованих виданнях, на телеканалах, але особливо в інтернеті, вже зараз поширюється величезна кількість неперевіреної, необгрунтованої, просто неправдивої інформації. Її тематика представляє будь-який вид і жанр: політична, економічна, медична, історична, літературна і т.п. Розібратися в ній, відсіяти неправдиву, неякісну, псевдонаукову може далеко не кожна навіть освічена людина. Особливо, якщо розриви в рівні освіти і відмінності між спеціальностями будуть збільшуватися.

Уже зараз споживачів псевдонаукових знань явно більше, ніж відвідувачів науково-популярних сайтів. Це незважаючи на те, що в ряді країн створені спеціальні структури по боротьбі з лженаукою. Так в Україні з 2009 року існує Комісія при Президії Національної академії наук по боротьбі з лженаукою і фальсифікацією наукових досліджень. На жаль, це лише консультативно-дорадчий орган без дієвих повноважень. До того ж, він дуже пасивний і його діяльність непомітна. Аналогічна структура є в Росії, причому недавно комісія по боротьбі з лженаукою була виділена як самостійна і стала готувати меморандуми по окремим лженауковим «теоріям», зокрема по гомеопатії. Втім, і там ефект поки не дуже великий, оскільки бізнес-структури і корумповані вчені, які заробляють на гомеопатії, активно пручаються. У нас схожа історія з фулереновою водою, а гомеопатію, здаються, ніхто не чіпає.

В Україні є сайт «моя наука», відеоканал «цікава наука», який має кілька десятків тисяч підписантів, кілька науково-популярних лекторіїв та порталів, тематичні сайти тощо. Всі вони по своєму цікаві і дуже важливі. Але цього надзвичайно мало. По-перше, вони недостатньо активні, про них мало знають. Їх «гуглять» тільки ті, хто дійсно і постійно цікавиться тією чи іншою науковою проблемою. По-друге, там мало відомих і авторитетних експертів. А це важливо, бо вже тільки відоме ім'я притягує людей. По-третє, там немає «зірок», тобто відомих і популярних пропагандистів науки з великим стажем популярності. Таких авторитетів-зірок треба створювати, якщо вони самі не з'являються. А крім того, треба організовувати популярні сайти по критиці, осміянню псевдонауки. Важливо приймати державні дієві заходи із недопущення прикладних псевдонаукових досліджень, реклами їх методик і результатів. Коротше кажучи, необхідна широка

і, можливо, досить дорога програма боротьби з псевдонаукою. Основу для боротьби з псевдонаукою в інформаційному суспільстві потрібно закладати зараз.

Висновки. З розвитком інформаційного суспільства поширюються небезпечні для науки можливості псевдонауки. Вони виникають внаслідок віддалення науки від усього соціуму, зокрема управлінської еліти, від якої залежать важливі рішення і яка може стати жертвою псевдонауки, поглиблення диференціації науки, коли виникають ніші для аматорів та шахраїв, збільшення засобів поширення недобросовісної та псевдонаукової інформації.